

УДК 321.244

ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ КОНСТИТУЦІЙНОЇ ЮСТИЦІЇ ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В СУЧАСНИХ ПРАВОВИХ СИСТЕМАХ ДЕРЖАВ АЗІЇ

Деркач Андрій Леонідович,
кандидат юридичних наук,
народний депутат України,
докторант
(Інститут законодавства Верховної
Ради України, м. Київ, Україна)

У статті здійснено аналіз сучасних нормативних моделей захисту прав людини органами конституційної юстиції країн Азії. Наголошено на поширенні в правових системах низки країн механізмів захисту прав особи конституційними судами через механізми конституційної скарги. Звернута увага, що більшість країн Азії з тривалою конституційною традицією наразі не застосовують модель захисту конституційних прав установами конституційного нагляду, або передбачають лише опосередковані чи обмежені можливості звернення індивідів до органів конституційної юстиції. Визначено, що окремі конституції Азії загалом не передбачають навіть опосередкованих форм захисту прав людини органами конституційного контролю. Для чинних наразі соціалістичних конституцій характерне віднесення функцій конституційного контролю до структури парламенту (вищої ради) та не згадування про повноваження вищої судової інстанції у сфері прав людини, із декларуванням права громадян на звернення, однак відповідні положення носять насамперед декларативний характер та не призводять до юридичної практики конституційного характеру. Зроблено висновок, що в рамках поширеної в азійських державах моделі судового подання до конституційного суду основні проблеми впливають з конкуренції двох процесуальних порядків, в рамках яких розглядається справа, а також із потреб дотримання інтересів третіх осіб та інших сторін у справі, яка передається судом загальної юрисдикції до розгляду органу конституційної юстиції. Крім того зазначена модель ускладнює процедури виконання рішення органу конституційної юрисдикції в рамках первинного провадження та інших справ у загальних судах з аналогічних правових підстав. Великим питанням залишається ступінь диспозиційності та дискреційності у діях судді, що має передавати питання визначення конституційності застосовного ним акту до конституційного суду, а також питання врахування ним у цій ситуації позиції заявника у справі.

Ключові слова: захист прав, конституційна скарга, конституційний суд, права людини, право на петицію.

ACTIVITIES OF CONSTITUTIONAL JUSTICE BODIES ON THE PROTECTION OF HUMAN RIGHTS IN THE MODERN LEGAL SYSTEMS OF ASIAN STATES

Derkach Andrey Leonidovich,
Candidate of Law, Member
of Parliament of Ukraine,
Doctoral Student
(Institute of Legislation of the Verkhovna
Rada of Ukraine, Kyiv, Ukraine)

The article analyzes contemporary normative models of the protection of human rights by bodies of constitutional justice of Asian countries. It is emphasized on the distribution

in the legal systems of a number of countries of mechanisms for protecting the rights of individuals by constitutional courts through mechanisms of a constitutional complaint. It is noted that the majority of Asian countries with a long constitutional tradition do not currently apply the model of the protection of constitutional rights by the institutions of constitutional supervision, or provide only indirect or limited opportunities for individuals to appeal to bodies of constitutional justice. It is determined that the separate constitutions of Asia generally do not foresee even indirect forms of human rights protection by constitutional control bodies. For current socialist constitutions, it is characteristic to assign the functions of constitutional control to the structure of the parliament (the highest council) and not to mention the powers of the highest court in the field of human rights, with the declaration of the right of citizens to appeal, but the relevant provisions are primarily declarative and do not lead to legal practice constitutional nature. It is concluded that in the widespread model of judicial representation in the constitutional court in Asian countries, the main problems stem from the competition between the two procedural procedures, in which the case is considered, as well as the requirements of respecting the interests of third parties and other parties in a case transferred by a court of general jurisdiction before consideration of the body of constitutional justice. In addition, this model complicates the procedures for implementing a decision of the constitutional jurisdiction body in the framework of primary proceedings and other cases in general courts for similar legal grounds. The great question remains the degree of dispositions and discretion in the judge's actions, which should pass on the question of determining the constitutionality of the applicable law to the constitutional court, as well as the question of taking into account in him in this situation the position of the applicant in the case.

Key words: constitutional complaint, constitutional court, human rights, rights` defense, right to petition.

Необхідно констатувати, що поточний рівень опрацювання наукових та практичних питань захисту конституційних прав людини в Україні зумовлює чисельну кількість відсилань у наявних публікаціях до сучасних закордонних конституційних механізмів, насамперед європейських. Втім при цьому об'єктивно бракує прямих досліджень відповідних нормативних механізмів, які відбиті у національних конституціях та профільних актах законодавства держав світу. Зокрема наразі у вітчизняній доктрині практично відсутній відповідний огляд нормативної бази держав Азії, зокрема щодо особливостей правозахисних стандартів та систем конституційної юстиції. Реалізацію механізмів захисту прав людини в сучасних європейських державах згадували окремі вітчизняні науковці, такі як М.О. Баймуратов, Б.В. Бабін, О.О. Грінченко, О.Л. Копиленко та інші. Втім поглиблені дослідження вказаних процесів у форматі науки конституційного права залишаються дуже актуальними. Таким чином метою цієї статті слід визначити системний та узагальнений аналіз змісту засадничих нормативних актів сучасних держав Азії щодо захисту прав людини органами конституційної юстиції. При цьому до практичних завдань дослідження варто віднести визначення специфіки національних моделей забезпечення в сучасних державах Азії прямого чи опосередкованого звернення особи до органів конституційної юстиції, вказати на специфіку відповідних конституційних гарантій закріпленим правам та окреслити нормативні механізми їх захисту.

Окремі неєвропейські країни успішно запозичили модель захисту конституційних прав особи в рамках механізмів конституційної скарги. Наприклад, у ст. 213 Конституції Королівства Таїланд від 24 серпня 2007 р. у чинній редакції закріплено право особи, за умов порушення її прав та свобод, гарантованих Конституцією, подавати петицію до Конституційного Суду (далі – КС) щодо винесення ним, в рамках Органічного

акту про провадження у КС, рішення – чи цей акт суперечить або не відповідає Конституції [4]. Паралельно право на звернення до КС у випадку виявлення під час розгляду справ неконституційності правового акту надано судовим органам Таїланду (ст. 212). Варто додати, що Конституція Таїланду передбачає конституційне право на звернення (ст. 59) та колективні петиції (ст. 163 та 164), а також дозволяє особі, конституційні права якої порушено, звертатися до суду та подавати позов проти держави, вимагаючи на дотримання та поновлення власних прав (ст. 28) та позиватися проти державного органу, який порушив його права чи інтереси (ст. 60) [18].

Також варто розглянути механізми захисту прав людини у діяльності КС Вірменії. Згідно п. 8 ч. 1 ст. 169 Конституції цієї держави від 6 грудня 2015 р. кожна особа може звертатися до КС у конкретній справі за наявності остаточного акту суду, вичерпання усіх засобів судового захисту та оскарження конституційності застосованого щодо цієї особи нормативного правового акту, яке призвело до порушення його основних прав та свобод, закріплених у главі II Конституції, але – «з урахуванням тлумачення, наданого відповідному положенню у правозастосовній практиці» [30].

Додамо, що перелік конституційних прав, на які посилається наведена норма, є вкрай широким; до них належать гарантовані главою II Конституції Вірменії людські гідність, рівноправ'я та рівність, права на життя, на недоторканість та особисту свободу, заборона катувань та дискримінації, недоторканість житла та життя, захист персональних даних, права батьків, дитини, права на освіту, на свободу дій та вільне пересування, свободи спілкування, шлюбу, думки, совісті, слова, творчості, зібрань та об'єднань, вибору праці та економічної діяльності, виборчі та партійні права, права громадянства та власності, права на публічну службу, на отримання інформації, на належне адміністрування, на подання петицій та на звернення до омбудсмена, на притулок, на збереження самотності, права на страйк, на судовий захист, на відшкодування шкоди, на справедливий суд та юридичну допомогу, низка кримінально-процесуальних гарантій, поширення прав людини на юридичні особи тощо. Цікавим є віднесення до спеціальної юрисдикції КС за заявами окремих осіб таких норм глави II Конституції Вірменії, як принципи співрозмірності та визначеності, потреба урахування міжнародних стандартів прав людини, визнаних цієї державою [30].

Детально процедуру розгляду справ за індивідуальними зверненнями фізичних та юридичних осіб до КС Вірменії регламентує ст. 69 Конституційного закону «Про КС» від 17 січня 2018 р. Згідно з її ч. 2 таке індивідуальне звернення має містити посилення на положення нормативного правового акту, конституційність яких оскаржується, а також обґрунтування як їх неконституційності, так й порушення ними конституційних прав заявника [31]. Загалом така потреба доведення «подвійного» порушення оскаржуваними нормами конституційних приписів (бо якщо закон порушує конституційні права, він вочевидь порушує й Конституцію) властива не лише для вірменської моделі конституційного контролю, втім її доцільність та ефективність викликає очевидні питання.

За ч. 3 ст. 69 Закону 2018 р. фізична або юридична особа має право спрямувати до КС індивідуальні звернення тільки після вичерпання всіх засобів судового захисту, та не пізніше ніж через шість місяців після вступу остаточного судового акта в законну силу [31]. Вочевидь поширений у національних правових системах для подання скарги до КС піврічний термін після вичерпання інших національних засобів захисту був позичений з практики конвенційних органів ООН та Європейського суду з прав людини. При цьому характерно, що питання суміщення або взаємного виключення подань індивідуальних скарг до цих органів та подання конституційних скарг у національних законодавствах не підіймається.

Згідно ч. 4, 5 та 9 ст. 69 Закону 2018 р. відмова прийняти справу за індивідуальним зверненням до розгляду або відмова у розгляді такої справи виноситься трьома суддя-ми КС від імені КС. При цьому передбачається, що порядок прийняття і попереднього вивчення індивідуальних звернень має додатково визначатися Регламентом КС. Водночас за ст. 24 та 25 Закону 2018 р. дозволяється подавати звернення як у паперовому так і в електронному вигляді, вірменською мовою та з посвідченим перекладом на вірменську усіх додатків до нього. Крім того, з п. 1 ч. 2 ст. 25 цього акту випливає, що індивідуальні звернення для КС передбачають сплату державного мита, звільнення від якого може бути надано КС за розглядом клопотання заявника. За умов, коли в індивідуальному зверненні є невідповідності вимогам до його оформлення, КС має у триденний термін після отримання звернення повідомити про це заявника, який у свою чергу має три дні для виправлення цих недоліків або може оскаржити таке повідомлення до КС де воно буде розглянуто трійкою суддів (ст. 26 Закону 2018 р.) [31].

Крім випадків «явної безпідставності», пропуску термінів та не вичерпання заявником засобів судового захисту така відмова КС у розгляді індивідуального звернення може ґрунтуватися на підставах, визначених у ст. 29 цього Закону, зокрема якщо питання конституційності відповідного акту або його норм вже вирішувалося (вирішується) КС, або якщо оскаржуваний акт втратив чинність. Водночас, згідно ч. 16 ст. 168 Закону 2018 р. КС може переглядати власні попередні постанови на підставі звернень (зокрема й індивідуальних) якщо змінювалося застосовне положення Конституції або виникло «нове сприйняття застосованого у цій справі положення Конституції» та це питання «має принципове конституційно-правове значення» [31].

У ч. 6 ст. 69 Закону 2018 р. спеціально відзначається, що рішення трійки суддів КС щодо відмови у розгляді індивідуального звернення має бути не тільки вмотивованим, але й одноголосним, інакше питання прийнятності цього звернення має вирішувати КС у повному складі в тримісячний термін. При цьому за ч. 8 цієї ж статті загальний термін розгляду КС індивідуальних звернень по суті також становить три місяці (він може бути подовженим процедурним рішенням КС ще на три місяці). Як й у грузинській правовій моделі, за ч. 7 ст. 69 Закону 2018 р. до процесу у якості відповідача залучається орган, що схвалив оскаржуваний нормативно-правовий акт. Втім у конституційних механізмах Вірменії відкликання заявником звернення зупиняє розгляд справи КС у справі, лише якщо провадження за нею ще не розпочалося (ст. 30 Закону 2018 р.). Стаття 31 цього Закону дозволяє КС Вірменії тимчасово зупинити дію оскаржуваного нормативного акту чи його норми за клопотанням заявника чи за власною ініціативою та встановлює спеціальні термінові процедури повідомлення про таке тимчасове зупинення [31].

Водночас за ч. 10 та ч. 11 відповідної статті встановлюються специфічні процедури виконання рішень КС за індивідуальними зверненнями. Вони передбачають перегляд винесеного щодо заявника остаточного судового акту (який власно мав передувати його зверненню до КС) «за знов відкритими обставинами», якщо КС визнає оскаржуваний акт недійсним, або навіть якщо КС визнає цей акт відповідним Конституції, але при цьому надасть йому інше тлумачення, ніж суди у справі заявника. При цьому інші особи, що не зверталися до КС, можуть використати рішення КС у власних справах лише якщо вони мали право звернення до КС на дату реєстрації відповідного індивідуального звернення до КС [31].

Цікаву модель захисту прав фізичних осіб передбачає Конституція Шрі-Ланки від 7 вересня 1978 р. в чинній редакції. У ст. 125 цього акту закріплено виключні повноваження Верховного Суду стосовно тлумачення Конституції та зобов'язано передавати до цієї інстанції усі відповідні питання, що виникають під час будь-якого судового

провадження. За таких умов Верховний Суд може тимчасово зупинити провадження у справі (яка звісно може стосуватися й захисту конституційних прав особи) та має надати власне рішення у двомісячний термін. Крім того ст. 126 цієї Конституції надає Верховному Суду вичерпну та виключну юрисдикцію про справи, які стосуються «порушення чи можливого порушення виконавчою чи адміністративною дією» основоположних прав особи. Потерпіла від такого порушення особа має право сама чи через адвоката подати до Верховного Суду письмову петицію стосовно судового захисту права чи компенсації від його порушення; рішення про прийнятність такої петиції мають приймати двоє суддів Верховного Суду, справа має бути розглянута у двомісячний термін, із наданням Конституцією права Верховного Суду надавати заявнику засоби судового захисту [18].

Зазначені конституційні механізми Шрі-Ланки вочевидь близькі до моделі конституційного нагляду в англо-американській правовій родині. Також повноваження Верховного Суду країни у справі контролю за конституційністю актів містить чинна редакція Перехідної Конституції Непалу від 15 січня 2007 р. Цей акт у ст. 32 та 107 передбачає спеціальну процедуру захисту закріплених в ньому конституційних прав особи. За відповідними нормами громадянин Непалу може надавати Верховному суду петицію про неконституційність закону чи його частини, норми яких необґрунтовано обмежують здійснення його основних прав, гарантованих Конституцією, або з інших підстав. За таких обставин Конституція 2007 р. надала Верховному суду Непалу виключні повноваження оголосити оскаржений закон недійсним або з моменту його схвалення, або з дати прийняття рішення про його скасування Верховним Судом [11; 28, р. 301]. Слід відзначити, що цей механізм є максимально широким як у вимірі повноважень Верховного суду, так й стосовно можливостей індивіда щодо подання петицій. Більш того, за ч. 2 ст. 107 Конституції 2007 р. Верховний Суд Непалу має компетенцію видавати судові накази стосовно забезпечення прав чи схвалення рішень у спорі стосовно здійснення основних конституційних прав, та навіть інших прав особи, якщо вони не забезпечені засобами правового захисту або якщо наявні засоби не адекватні або не ефективні [11].

Можна стверджувати про певну подібність наведеного механізму індійській конституційній моделі, втіленій у поточній редакції Конституції цієї держави від 26 листопада 1949 р. За нею для захисту конституційно закріплених прав особі гарантується право такої особи на звернення до Верховного Суду. У свою чергу, за ч. 2 ст. 32 Конституції 1949 р. за підсумками таких звернень Верховний Суд Індії отримав право надавати розпорядження, накази та приписи, включаючи *habeas corpus*, вимоги до органів влади вчинити певні дії чи утриматися від їх вчинення (*mandamus*) або підтвердити власну компетенцію щодо вжитих заходів (*quo warranto*), а також витребування відповідних судових рішень нижчих інстанцій (*certiorari*) [1; 15, р. 67].

Вказані конституційні повноваження Верховного Суду прямо впливають з механізмів англійського прецедентного права, які сформовані до ХХ ст.; крім того ч. 3 ст. 32 Конституції 1949 р. додатково дозволяє індійському парламентові делегувати аналогічні повноваження до інших судів (насамперед до вищих судових установ окремих штатів країни). Водночас інші норми цієї Конституції надають Верховному Судові країни право її тлумачення (і ця компетенція не може делегуватися іншим органам) крім того, за ст. 141 індійського Основного Закону «право, яке формулює Верховний Суд» є обов'язковим для усіх судів Індії [1; 12, р. 102].

Подібні процедури та повноваження Верховного суду передбачені й у чинній редакції Конституції Бангладеш 1972 р. у чинній редакції. Зокрема її ст. 102 закріплює за Верховним судом право надавати директиви та приписи будь-якій посадовій особі для примусового забезпечення виконання гарантованих цією конституцією прав лю-

дини [22; 12, р. 113; 28, р. 208]. Також слід звернути увагу на механізми захисту прав людини, запроваджених Конституцією Республіки Мальдіви від 7 серпня 2007 р. Цей акт у п. «а» ст. 143 надав повноваження вирішення аспектів конституційності законів водночас Верховному суду та Вищому суду країни. Згідно ж ст. 144 Конституції 2007 р. визнання судом акту неконституційним зумовлює потребу схвалення ним постанов про відшкодування шкоди, нанесеної особі (особам) через винесення неконституційного акту чи рішення, постанов про усунення правотворчими органами «невідповідностей», що виникають через неконституційність акту, а також постанов про зворотню дію наслідків визнання відповідного акту неконституційним [10].

Додамо, що у ст. 66 Конституції Республіки Мальдіви 2007 р. закріплено автоматичне визнання нікчемними усіх нормативних актів, що суперечать конституційним приписам про права та свободи людини, а у ст. 65 закріплюється право особи захищати власні права у судовому порядку. Частина «с» та «d» ст. 16 цієї Конституції додатково вказують, що суд, досліджуючи питання про можливе обмеження прав та свобод, має бути повністю усвідомленим про природу та характер відповідного права, про мету та сенс, ступінь та спосіб його оскаржуваного обмеження, про співвіднесення такого обмеження та значення права та про можливості досягнення мети обмеження права іншими засобами; тягар доведення при цьому покладається на державу. Специфічним для конституційних механізмів захисту прав людини Мальдів є їх ув'язування з законами шаріату (ст. 142 Конституції) та з «основоположними принципами Ісламу» (ст. 16 Основного Закону) [10].

Конституція Республіки Корея від 17 липня 1948 р. у чинній редакції (статті 107 та 111) також визначає компетенцію КС виносити рішення щодо конституційності законів на вимогу судів, при цьому за особами закріплюється право оскаржувати конституційність закону в загальному суді, який у свою чергу звертається до КС Кореї. Але водночас право остаточно визначати як конституційність так й законність підзаконних актів ч.2 ст.107 Конституції 1948 р. делегує не КС, а Верховному суду Кореї; при цьому право громадян на клопотання в усі «урядові установи» у свою чергу закріплено в ст. 26 зазначеної Конституції [7].

Додамо, що Конституція Республіканського Союзу М'янми від 29 травня 2008 р. ст. 322 надає повноваження тлумачення Конституції та визначення конституційності законів та підзаконних актів Конституційному трибуналу, права на звернення до якого фізичних осіб правові акти М'янми не передбачають. Водночас за ст. 323 цієї Конституції запроваджується механізм звернення будь-якого суду до Конституційного трибуналу за умови виникнення питання конституційності закону, застосованому у справі; таке звернення та тимчасове зупинення справи до рішення Конституційного трибуналу є обов'язковим для суду. Отже, громадяни у правовій системі М'янми не мають права на пряме звернення до Конституційного трибуналу, зокрема й щодо захисту власних конституційних прав [25; 28, р. 79].

Цікаву альтернативу конституційній скарзі фізичних осіб пропонують конституційні механізми Королівства Камбоджі. Конституція цієї держави 1993 р. у поточній редакції закріплює статус органу, що здійснює контроль за конституційністю законів країни, за Конституційною радою (ст. 140), та надає право звернення до неї лише визначеному колу осіб (до якого включено й суди). Водночас у ч. 2 цієї статті декларується право громадян Камбоджі «оскаржити неконституційність будь-якого закону через власних представників», тобто – через парламентських депутатів. Втім, спеціальної процедури такого подання скарги через депутата до Конституційної ради право Камбоджі не передбачає (хоча у ст. 35 та 39 гарантує право громадян на скарги та позови й закріплює бюджетне фінансування процесів розгляду пропозицій громадян) [3].

Подібні моделі передбачають й конституційні правопорядки інших азійських держав [2]. Наприклад, чинна редакція Конституції Японії від 3 листопада 1946 р. у ст. 81 закріплює повноваження Верховного суду розв'язувати питання щодо конституційності усіх законів, наказів, приписів чи інших офіційних актів. Також цей акт у ст. 16 гарантує право фізичних осіб на подання «мирних петицій», зокрема й стосовно скасування чи виправлення будь-яких законів, указів або приписів, а у ст. 17 – закріплює право громадян вимагати від держави на відшкодування нанесеної незаконними діями посадових осіб шкоди [16, р. 45; 19].

Певну специфіку мають повноваження КС у сфері захисту конституційних прав громадян, визначені Конституцією Монголії від 13 січня 1992 р. та розвинуті в законі цієї держави «Про конституційні провадження». У п. 14 ст. 16 цієї Конституції закріплено право громадян на звернення до державних органів із заявами та скаргами, а КС країни, згідно ч. 1 ст. 66 вирішує «спори щодо порушень Конституції» як за поданням вищих органів влади, так й за власної ініціативи, яка, втім має ґрунтуватися на «заявах від громадян» [20; 13, р. 109]. Водночас дослідники практики КС Монголії визнають, що хоча така ініціатива КС або наслідки його реагування на заяви вищих владних структур часто фактично призводили, через рішення КС, до посилення захисту конституційних прав особи, роль у цих процесах «заяв та повідомлень громадян» визначається ними, як у кращому випадку формальна. Втім варто вказати на норму ч. 4 ст. 50 Конституції 1992 р., за якою Верховний Суд Монголії, «як й усі інші суди», не має право застосовувати закони, які не відповідають Конституції, та на вкрай цікаву позицію п. 3 ч. 1 цієї ж статті, за якою Верховний Суд «здійснює нагляд» за переданими йому КС питаннями «захисту законів» та «законних прав та свобод людини» [29, с. 5; 32, с. 33].

Водночас значна кількість національних конституційних механізмів делегують саме Верховному суду повноваження з питань конституційного нагляду. При цьому функції захисту прав людини цей орган здійснює не в рамках процедур конституційного нагляду, а у форматі вищої ланки загального судочинства, із відповідними повноваженнями щодо скасування законів. Така модель серед іншого запроваджена Конституцією Сінгапуру від 16 вересня 1963 р. у чинній редакції (ст. 93 та 100) [8], Конституцією Філіппін від 12 жовтня 1986 р. (ст. 5 II розділу, ст. 4 та ст. 16 III розділу, ст. 2 VIII розділу) [24; 9, р. 212], Конституцією Пакистану від 12 квітня 1973 р. (статті 185, 187-191) [14, р. 71; 21].

Окремі конституції загалом не передбачають навіть опосередкованих форм захисту прав людини органами конституційного контролю. Наприклад, Конституція Китайської Республіки 1946 р. (чинна наразі для Тайваню) закріпила у статтях 90-98 функції Палати контролю, але не включила до них будь-який перегляд законів на підставах порушення ними прав особи. Водночас цей акт у ст. 16 декларував права громадян звертатися із «петиціями, скаргами та позовами» «у відповідні інстанції» [23]. Для чинних наразі соціалістичних конституцій характерне віднесення функцій конституційного контролю до структури парламенту (вищої ради) (ст. 66 та ст. 67 Конституції Китайської Народної Республіки від 4 грудня 1982 р., ст. 73 та ст. 74 чинної редакції Конституції В'єтнаму від 15 квітня 1992 р., ст. 56 Конституції Лаосу від 15 серпня 1991 р.) та не згадування про повноваження вищої судової інстанції у сфері прав людини, із декларуванням права громадян на звернення (ст. 41 Конституції Китайської Народної Республіки, ст. 30 Конституції В'єтнаму та ст. 26 Конституції Лаосу) [5; 6; 17, р. 56; 26; [27]. Відповідні положення носять насамперед декларативний характер та не призводять до юридичної практики конституційного характеру.

Виходячи з наведеного слід запропонувати такі **висновки**. Отже, попре поширення в правових системах низки країн механізмів захисту прав особи конституційними

судами через механізми конституційної скарги, більшість країн Азії із тривалою конституційною традицією наразі або не застосовують таку модель, або передбачають лише опосередковані чи обмежені можливості звернення індивідів до органів конституційної юстиції. При цьому у низці цих держав функції конституційної юстиції виконує Верховний суд; а у соціалістичних правових системах механізмів конституційного правозахисту, так само як й окремих органів конституційної юстиції, не передбачено узагалі. Така позиція низки країн Азії, зокрема й правових та демократичних викликає питання співвіднесення заборони особі скаржитися до конституційної юстиції із правами тієї ж особи на петиції, на звернення до органів влади та на захист власних прав усіма правомірними засобами.

В рамках поширеної в азійських державах моделі судового подання до конституційного суду основні проблеми випливають з конкуренції двох процесуальних порядків, в рамках яких розглядається справа, а також із потреб дотримання інтересів третіх осіб та інших сторін у справі, яка передається судом загальної юрисдикції до розгляду органу конституційної юстиції. Крім того зазначена модель ускладнює процедури виконання рішення органу конституційної юрисдикції в рамках первинного провадження та інших справ у загальних судах з аналогічних правових підстав. Великим питанням залишається ступінь диспозиційності та дискреційності у діях судді, що має передавати питання визначення конституційності застосовного ним акту до конституційного суду, а також питання врахування ним у цій ситуації позиції заявника у справі. Водночас поширена у конституціях сучасності заборона судам застосовувати неконституційний акт (навіть не скасований конституційним судом) є позитивною рисою розвитку конституційного правозахисту.

Зазначене зумовлює актуальність наступних наукових досліджень як правових механізмів конституційної скарги так й інших форм захисту прав людини механізмами конституційної юстиції.

Список використаних джерел:

1. Constitution of India, 1949. URL: <https://www.advocatekhoj.com/library/bareacts/constitutionofindia/>
2. Constitution of the Democratic Republic of Timor-Leste, 20 of May of 2002. URL: <http://timor-leste.gov.tl/?cat=37&lang=en>
3. Constitution of the Kingdom of Cambodia adopted by the Constitutional Assembly on September 21, 1993, amendments passed 4th March 1999. URL: <https://www.ilo.org/dyn/natlex/docs/ELECTRONIC/35789/72242/F1994980854/KHM35789.pdf>
4. Constitution of the Kingdom of Thailand (B.E. 2560 (2017), Enacted on the 6th Day of April B.E. 2560. URL: http://www.krisdika.go.th/wps/portal/general_en/
5. Constitution of the Lao People's Democratic Republic, 1991. URL: <http://www.asianlii.org/la/legis/const/2003/>
6. Constitution of the People's Republic of China on December 4, 1982; full text after amendment on March 14, 2004. URL: http://www.npc.gov.cn/englishnpc/Constitution/node_2825.htm
7. Constitution of the Republic of Korea, Amended by Constitution No. 10, October 29, 1987. URL: <http://www.moleg.go.kr/english/korLawEng?pstSeq=54794>
8. Constitution of the Republic of Singapore (Original Enactment: S 1/63), 9th August 1965. URL: <https://sso.agc.gov.sg/Act/CONS1963>
9. Cruz I. A. Constitutional law / Isagani A. Cruz. – Quezon : Central Book Supply, 2007. 507 p.
10. Functional Translation of the Constitution of the Republic of Maldives 2008. URL: <http://www.majlis.gov.mv/en/wp-content/uploads/Constitution-english.pdf>

11. Interim Constitution of Nepal, 2007. URL: http://www.worldstatesmen.org/Nepal_Interim_Constitution2007.pdf
12. Jalal A. Democracy and Authoritarianism in South Asia: A Comparative and Historical Perspective. New York : Cambridge University Press, 1995. 312 p.
13. Narangerel S. Legal System of Mongolia. Ulaanbaatar : Interpress, 2004. 247 p.
14. Nisrine A. Sharia, Muslim states and international human rights treaty obligations : a comparative study. London : BIICL, 2008. 240 p.
15. Sarbani S. The Constitution of India : Popular Sovereignty and Democratic Transformations. London : Oxford University Press, 2007. 212 p.
16. Shigenori M. The Constitution of Japan : A Contextual Analysis. Oxford : Hart Publishing, 2011. 289 p.
17. Sidel M. The Constitution of Vietnam : A Contextual Analysis. Oxford : Hart Publishing, 2009. 236 p.
18. Southeast Asian Legal Research Guide: The Constitution & Legislation. URL: <https://unimelb.libguides.com/c.php?g=402982&p=4832970>
19. The Constitution of Japan; promulgated on November 3, 1946 and came into effect on May 3, 1947. URL: https://japan.kantei.go.jp/constitution_and_government_of_japan/constitution_e.html
20. The Constitution of Mongolia, 1992. URL: <http://www.crc.gov.mn/en/k/xf/1q>
21. The Constitution of the Islamic Republic of Pakistan. As modified upto the 28th of February 2012. URL: http://na.gov.pk/uploads/documents/1333523681_951.pdf
22. The Constitution of the People's Republic of Bangladesh, adopted on 16 December 1972, amended in 17 May 2004. URL: http://bdlaws.minlaw.gov.bd/pdf_part.php?id=367
23. The Constitution of the Republic of China, December 25, 1946. URL: <https://china.usc.edu/constitution-republic-china-1946>
24. The Constitution of the Republic of the Philippines, 1987. URL: <https://www.officialgazette.gov.ph/constitutions/1987-constitution/>
25. The Constitution of the Republic of the Union of Myanmar, 2008. URL: http://www.burmalibrary.org/docs5/Myanmar_Constitution-2008-en.pdf
26. The Constitution of the Socialist Republic of Vietnam, approved by the National Assembly on 28 November 2013. URL: http://constitutionnet.org/sites/default/files/tranlation_of_vietnams_new_constitution_enuk_2.pdf
27. The Constitution of the Socialist Republic of Vietnam, 1992 (As Amended 25 December 2001). URL: <https://web.archive.org/web/20081016121441/http://www.vietnamlaws.com/freelaws/Constitution92%28aa01%29.pdf/>
28. Tushnet M., Khosla M. Unstable Constitutionalism : Law and Politics in South Asia. New York : Cambridge University Press, 2015. 414 p.
29. Ванчигийн У. Конституционный цэц (суд) в системе государственной власти. *Сибирский юридический вестник*. 2005. № 3. С. 3–6.
30. Конституция Республики Армения от принята 6 декабря 2015 г. URL: <https://www.president.am/ru/constitution-2015/>
31. О Конституционном Суде : Конституционный закон Республики Армения от принят 17 января 2018 г. URL: http://www.concourt.am/russian/law_cc/index.htm
32. Ондар С.Ю. Особенности компетенции Конституционного суда Монголии. *Сибирский юридический вестник*. 2011. № 1. С. 31–37.